

Gift dig med kunsten, ikke med kunstneren

Lone Kühlmann 05.11.2022

KULTUR // BOGANMELDELSE – Hanne-Vibeke Holst har igen fat i tidsånden i sin store roman om Sonja Ferlov og kunstnere i 1930´erne. Romanen giver et veldrejet portræt af en tid præget af krise, hvor vi genkender vildreden og fortvivlelsen, og vi får en dejlig historie om kærlighed, der på trods af modgang, modvilje, modstand og stor fare overlever, skriver Lone Kühlmann.

Kriger uden maske

Forfatter: Hanne-Vibeke Holst

Forlag: Gyldendal. Sideantal: 565. Udkom d. 3. november 2022

Hanne-Vibeke Holst forrige bog, *Som pesten* fra 2017, beskrev uhyggeligt akkurat, hvad der ramte verden som Covid-19 to år senere. Det var en videnskabsthriller, der handlede om magt, forskning, politik, økonomi, sundhed og følelser. Bogen fik af gode grunde et stort mersalg, da samfundet i mange lande blev lukket ned.

Selvom *Kriger uden maske* er en helt anden slags roman, får jeg under læsningen en snigende skræk for, at forfatteren også denne gang har fattet den truende fremtid før os andre.

Ganske vist foregår romanen i 30´erne og 40´erne, og vi kender mange af hovedpersonerne og deres videre skæbne, men deres kunstneriske idealer og personlige ambitioner, vreden mod magten i det omgivende samfund, hvad enten det er familie eller Kunstakademiet, den kender vi. Ligesom vi kender uroen over de i stigende grad ubegribelige informationer, der når os fra

udlandet. Dengang fra syd. Denne gang og meget hurtigere fra øst. Vi genkender vildreden og den stigende fortvivlelse. Den ørkesløse trang til at handle. Hvad kan jeg gøre?

Sonja Ferlov og kunstnervennerne

Hovedpersonen er billedhuggeren Sonja Ferlov. Hun var en anerkendt kunstner men fik aldrig det helt store gennembrud, mens hun levede. Til gengæld blev hendes kunst meget rost ved **en stor udstilling på Statens Museum for Kunst i 2019**.

I bogen møder vi hende første gang som tiårig. Forældrene har taget hende med til Carl Kjersmeier, som – også i virkeligheden – var en meget stor samler af afrikansk kunst, og hun oplever for første gang den kraft, der udgår fra en afrikansk fetich. Et fortælleteknisk greb, der gør det indlysende, hvorfor hun livet igennem er vild med alt afrikansk.

Men kvinderne havde skam en rolle. De skulle renskrive og lave kaffe

Hun voksede op i et borgerligt miljø i Charlottenlund. Faderen var parfumefabrikant og levemand, og hun var stærkt knyttet til ham. Opdragelsen gik stort set ud på at blive godt gift, men Sonja ville være kunstner.

Sonja Ferlov arbejder på en af sine figurer (1951). Foto: Johnny Bonne/Ritzau/Statens Museum for Kunst.

Allerede på byens bedste tegneskole stifter hun bekendtskab med Ejler Bille og Richard Mortensen, som introducerer hende til deres slæng af kunstnervenner, som virkelig lever på en sten, bortset fra sprut og cigaretter. Der ryges så meget i bogen, at jeg får helt ondt i lungerne. De taler og taler, spiller jazz og danser i røgfyldte lokaler, og i det hele taget er det et genkendeligt billede, for enhver der nogensinde har været ung og spillet jazzplader.

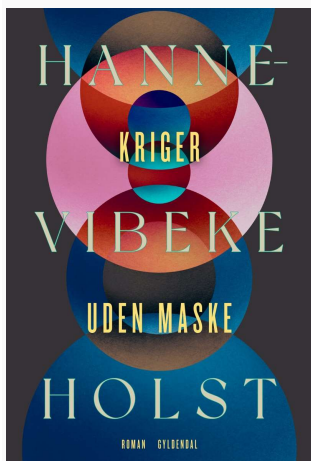
Det er mest mændene, der taler. Også det er genkendeligt. Men mændenes selvfølgelige opfattelse af, at de er kunstnere, og kvinder er musen, inspiration og gode til det praktiske, er nok mindre åbenlyst formuleret i dag.

Gruppedynamik og kønsroller

Det kommer især til udtryk omkring kunsttidsskriftet *linien*, som de udgiver første nummer af i 1934, hvor de fleste går på Akademiet. Sonja Ferlov og hendes veninde Pusser Utzon-Frank har været med til at udvikle ideen om tidsskriftet, og de bliver stærkt forbløffede, sårede og rasende, da det viser sig, at de ikke skal skrive i bladet. Det skal mændene. Inklusive deres nye ven, digteren Gustaf Munch-Petersen, som kun bruger små bogstaver, derfor *linien*, med lille l. De var surrealistiske og kunne stave, som det passede dem.

Men kvinderne havde skam en rolle. De skulle renskrive og lave kaffe, og den effektive Pusser skaffede annoncer, så bladet kunne udkomme. Indimellem måtte de foreslå et emne eller en sætning. Var den gået i dag? Mon dog?

Ejler Bille bliver den kærlige livsven for Sonja. Han støtter, beundrer og opmuntrer hende og falder ovenikøbet i god jord hjemme hos hendes snobbede mor i Charlottenlund. Familien Bille er adelig, selv om der ikke følger penge med.

Så Bille er hun glad for. Men hun forelsker sig naturligvis dybt og ubesvaret i alfahannen Richard Mortensen. Det står klart for alle andre end lige ham. Morten. Hun halser efter ham, som en lille hund, og modtager hvert tilfældigt venligt ord, som om det var en diamant. Han har meninger om alting og udtrykker dem med stor selvfølgelighed, og selvom hun sommetider hører en sprække af selvmodsigtelse eller manglende logik i hans talestrøm, er hun alt for usikker til at tage ordet.

Da han kritiserer en professor, som bliver rasende, tager han selv sit tøj og går, før han bliver smidt ud, og opnår naturligvis heltestatus blandt kammeraterne. Det er ikke med i romanen, men jeg kan ikke fri mig for lidt skadefryd over, hvordan han, der førte sig frem med kritik af det støvede gammeldags Akademi, skulle ende med at bliver professor samme sted.

I romanen er han det fejrede midtpunkt i gruppen, lederskikkelsen alle beundrer og er mere eller mindre forelsket i. Ikke desto mindre er han virkelig øretæveindbydende i Holsts skildring. Eller måske er det bare mig, der har truffet alt for mange af den type.

I det hele taget har jeg tænkt meget på, hvor mange mennesker der i dag kender hovedpersonerne? Mennesker i min generation ved naturligvis, hvem de er, men ikke nødvendigvis at de var tætte elementer i hinandens ungdom og udvikling. Jeg kan ikke afgøre, om det betyder noget. Det er jo en roman.

Tidsbillede

Hanne-Vibeke Holst var journalist, inden hun blev forfatter. Og hun bruger sit journalistiske værktøj dygtigt i sit forfatterskab. Særlig bogens første del er virkelig researchtung, imponerende og indimellem lidt for meget.

Vi får spadsereturene gennem 30'ernes København, detaljerede beskrivelser af de bedste malerpladser på det elskede Bornholm og bliver hele tiden ført á jour med, hvad der sker ude i verden.

Holst er fremragende til at male et billede frem, men indimellem er der overvældende mange fester og samtaler. Så mange, at jeg til tider synes, der er brugt for lidt af et andet journalistisk værktøj, *kill your darlings*. Men det er måske lidt for flot sagt af mig, der er sandsynligvis allerede røget hundredevis.

Forelsker sig i sydafrikansk kunstner

Det er som om historien flyder lettere, da Sonja kommer til Paris, stadig understøttet hjemmefra, ligesom de andre kunstnere. I mellemtiden har ren udholdenhed gennem flere år skaffet hende den eftertragtede kærlighedsaffære med *Morten*, men som enhver læser kunne have fortalt hende på forhånd, holder den naturligvis ikke, og hun kan overveje det gode råd, hun fik af en kammerat: *Gift dig med kunsten. Ikke med kunstneren.*

Hun er sammenbidt kompromisløs som kunstner. Især efter hun dropper maleriet og går over til skulpturer. Hun skal have forbindelsen til værket. Hun skal fornemme ånden i det. Ellers ryger det ud. Hun er siden barndommens

møde med afrikansk kunst helt optaget af at lære og forstå og aflure hemmelighederne. Det er svært ikke at se hendes store kærlighed som en naturlig forlængelse af hendes betagelse af alt afrikansk.

Skulpturen *Maske* (også kaldet *Krigens udbrud*) fra 1939.

Sonja Ferlov Mancobas værk er i dag udstillet på Museum Jorn i Silkeborg. Foto: Anders Sune Berg

Det er igen vennen Ejler Bille, der i Paris introducerer hende til et nyt livsafsnit. Ernest Mancoba. Sydafrikansk kunstner, der studerer kunst i Paris. Hun genkender ham fra første øjeblik som den skæbne, der for længst er forudbestemt. Der er ikke tvivl i hendes sind, selvom han ikke umiddelbart overgiver sig.

[Hanne-Vibeke Holst giver os et tidsbillede, vi kan spejle os i](#)

Som sydafrikaner ved han alt for godt, hvilke farer, der lurar på et blandet par. I Sydafrika er blandede forhold forbudt. Det er det hverken i Frankrig eller i Danmark, men han ved meget vel, at det heller ikke er velset, og af mange opfattes som en direkte provokation. Krigens nærmer sig, og intet tyder på, at det vil være sikrere at være afrikaner end jøde i et tysk storrig. Igen er det Bille, der udtrykker det præcist, når han og Sonja taler om Mancoba.

”Jeg har da aldrig tænkt over, at jeg var hvid før.” Nej, og det er der rigtig mange andre, der heller ikke har. At være hvid er det normale. Det er de andre, der er anderledes.

For Sonja ligger bekymringen i, om hun er *for* hvid. Til ham.

Skøn kærlighedshistorie

Holst er god til at skrive om kærlighed. Det er en dejlig historie, vi får om Sonja og Ernest. Fuld af modgang, modvilje og modstand. Og livsfare. Og jeg fristes til

at skrive, en kærlighed der overlever alt. Selv et mislykket flugtforsøg til København og et armodigt liv i det tyskbesatte Paris.

Ernest er heldigvis britisk statsborger, så han bliver ikke likvideret, men sat i krigsfangelejr uden for Paris, hvor hun ovenikøbet kan besøge ham. Og blive gift med ham. Jeg afslører ikke noget hemmeligt her, for det var jo to levende mennesker, som levede deres liv og overlevede krigen.

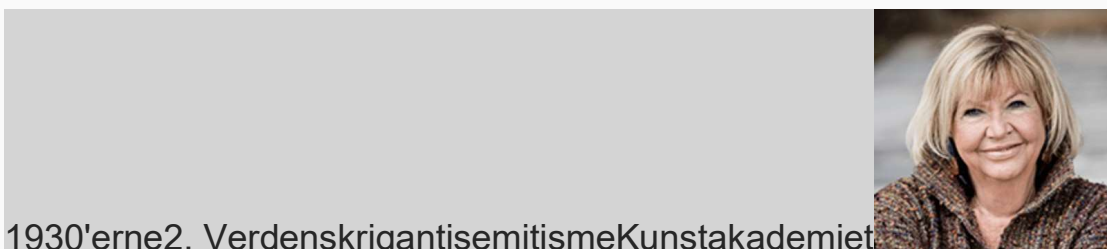
Foto: Sara Galbiati/Gyldendal

Så det lykkedes for Sonja at gifte sig både med kunsten og med kunstneren. Men altid i dilemmaet kommer medmennesket før kunstneren? Og hvad kan det enkelte menneske gøre i en vanvittig verden, hvor Ragnarok dagligt synes nærmere?

Digteren Gustaf Munch-Petersen chokerede hele den snakkende vennekreds, da han i 1938 tog til Spanien for at kæmpe mod fascisterne. Han døde ved fronten og blev en helt. Men han efterlod en lille datter og en hustru gravid i 8. måned. De ville nok hellere have haft en far.

Hanne-Vibeke Holst giver os et tidsbillede, vi kan spejle os i.

Og gruble over.

1930'erne2. VerdenskrigantisemitismeKunstakademiet

Lone Kühlmann

Lone Kühlmann er journalist og forfatter. Hun har bestredet en række tillidsposter, bl.a. som formand for TV2Danmark 1995-99.